

2012 m. keturių tyrėjų grupė iš Lietuvos atliko tyrimus Gvatemaloje, kuri dėl 36 metus trukusio pilietinio karo ilgą laiką buvo per daug pavojinga tyrėjams. Net ir dabar didelę šalies dalį kontroliuoja ginkluoti narkokartelių banditai. Gvatemala – nepaprastai įdomios ir įvairios, bet dar menkai ištyrinėtos gamtos šalis. Kol kas nėra pakankamai mokslinių duomenų, kurie leistų suvokti evoliucinius gamtos procesus Centrinės Amerikos širdyje – Gvatemaloje. Spausdinamas kelionės dienoraštis susideda iš 3 dalių: „Skaitytojų gąsdinimai“, „Džiaugiamės mokslu partneriais“ ir „Išpūdziai bei atradimai“.

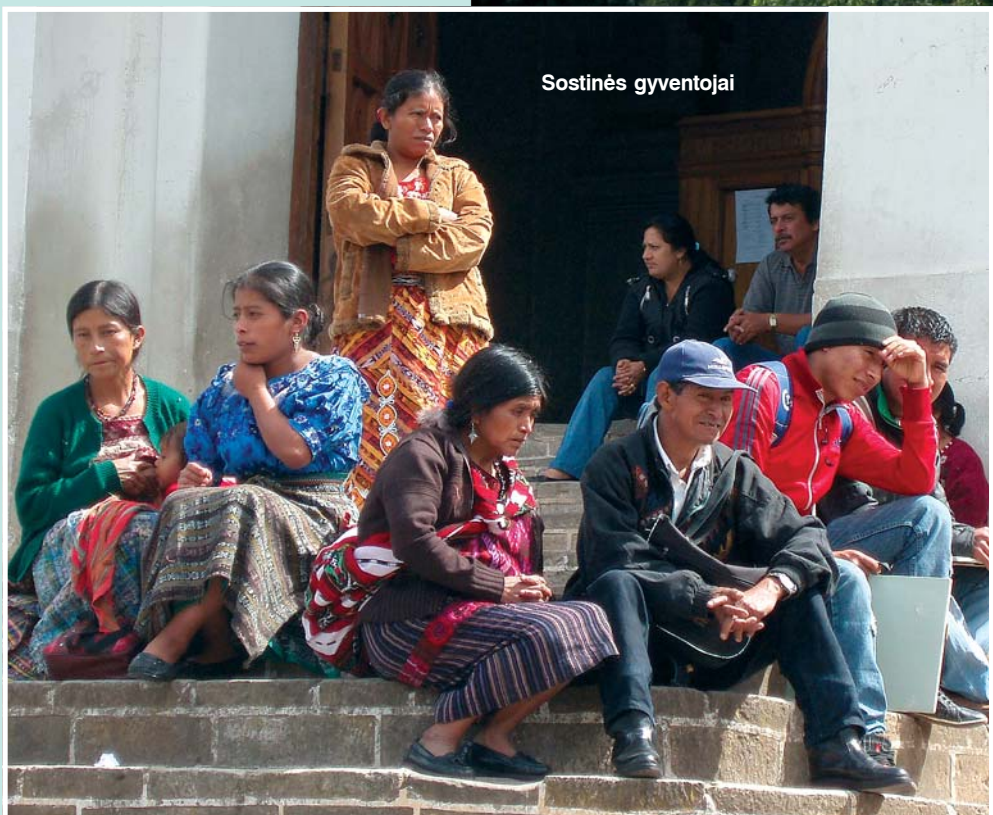
Gvatemala

1 dalis. Skaitytojų gąsdinimai

Su sunkiu „chaya“ lapų krovinium

tik parodžius dokumentus. Uždaramė kieme saugu ir jauku. Tačiau mūsų kolegės profesorius Džeko (prof. Ph. D. Jack Schuster) kabineto durys išvarpytos kulčių. Jų žymių matyti ir kitur. Ne vienas profesorius studentas buvo sužeistas arba nukautas. Tačiau tai buvo anksčiau, dabar ramu. Šviečia saulė ir verda akademinis gyvenimas. Dr. Džekas parūpina leidimus rinkti mokslinę medžiagą, suderiname ekspedicinių darbų planą, numa-

Sostinės gyventojai

Jauku tik universiteto aptvaruose

Atvykstame į Gvatemalos *La Aurora* oro uostą naktį. Ne juokais persigąstame, kai pakeliui į sostinę mūsų mašiną tarauoja juodas visureigis. Sumanus vietinis taksistas nesutrinka, išsuka iš kelio ir nuvairuoja siauromis gatvelėmis (štai pirmasis patarimas skaitytojams – pasistenkite į Gvatemalą neatvykti naktį). Susitinkame su mūsų mokslu partneriais Gvatemalos del Valle universitete. Universitetas aptvertas aukštomis mūrinėmis tvoromis, aplinkui apsaugininkai su šautuvais. Patekti galima tik pro siaurą įėjimą ir

tome medžiagos rinkimo vietas. Ekspedicijos pradžioje, karštose džiunglėse, esame lydimi vietinių kolegų nusamdyto sargybinio. Bet mums tai, pripažinsime, nedaug rūpi. Esame įnikę į savo tiriamų

organizmų paieškas. Daugiausiai už viską mus kankina bjaurios trombikulidinės erkės, tirpdančios žmogaus audinius (randai liks visam gyvenimui, bet apie erkes – kituose žurnalo numeriuose).

Gvatemalos dienoraštis

Gvatemalos gamta
nesunku įsimylėti, bet
ar verta rizikuoti?

Džiunglių apsupti
senovės majų
miesto Tikalio
giuvėsiai

Nuskriaudė studentus

Profesorius Džekas pasakoja, kaip du jo studentai išvažiavo į atokią vietovę atlikti tyrimų kursiniams darbams, įrengti šviesinių gaudyklių vabzdžiams rinkti. Tam jie net gavo vietos seniūno leidimą. Tačiau po kokios valandos atėjo pulkas vietinių indėnų (majų), visas gaudykles sudaužė, studentus sumušė ir privertė „suėsti“ visus vabzdžius, kurie tik buvo gaudyklėse. Kitus du studentus (irgi sumaniusius patyrinėti atokių rajonų gamta) taip pat sulaukė pikti vietiniai ir uždarė į gilias duobes žemėje. Laimei, vėliau pro šalį ėjo kareiviai, išgirdo studentus ir juos išlaisvino.

Žmonės nukapotomis galvomis

Interneto paieškos eilutėje surinkę žodžius „peten drug gangs“ galite išvysti šiurpių vaizdų – visiškai niekuo dėtų žmo-

nių (jaunų moterų, vyrų, vaikų) nukapotomis galvomis... Kartais ginkluotos gaujos sustabdo autobusus su užsienio turistais ir apiplėšia. Jeigu tikėtume „Wiki-leaks“ paviešinta informacija, Gvatemalos Vyriausybė jau kreipėsi į JAV pagalbą, nes ji nebet kontroliuoja net 60 proc. šalies teritorijos. Tai antroji Kolumbija. Žinoma, tūkstančiai keliautojų plūste plūsta į Gvatemalą. Tai pigi ir labai įdomi šalis. Daugelis turistų grįžta namo laimingi, pilni tik malonių įspūdžių. Tačiau pažįstame ir tokių lietuvių keliautojų, kuriuos šioje šalyje apiplėšė ar kitaip nuskriaudė. Žinoma, daugelis Gvatemalos žmonių yra geranoriški ir besišypsantys. Spėjame, gal todėl, jog beveik visi (išskyrus mažamečius) gimė pilietinio karo sukuryje, patyrė sunkumų, tad jie net neįsivaizduoja, kad gali būti kitaip, ir moka džiaugtis tuo mažu, ko mes jau nebevertintume.

Biologinė įvairovė

Gvatemaloje yra 12 (kai kas tvirtina, kad 19) skirtingų gamtinių vietovių (ekoregionų arba ekosistemų grupių) su skirtingomis klimato sąlygomis ir skirtinga augalija. Pradedant pajūrinėmis pelkėmis ir mangrovėmis, karštaisiais Peteno žemumų miškais ar amžinai drėgnais Karibų pakrantės miškais bei baigiant aukštikalnių pušynais ar pievomis. Gvatemala, kaip ir Kosta Rika, yra pats mėgstamiausias botanikų (tyrinėtojų) kraštas. Iš viso Gvatemaloje aptikta beveik 10 tūkst. augalų rūšių (apie 8 tūkst. magnolijūnų, beveik 2 tūkst. papartūnų ir pušūnų). Iš šių augalų apie 1170, pasirodo, besą endemikai (vadinasi, endemizmas siekia apie 12 proc.). Žinduolių šioje šalyje gyvena 250 rūšių, paukščių – 600, roplių – 231, o varliagyvių – 88. Tarp roplių ir varliagyvių ypač daug endemikų, tai yra rū-

Agutis –
4 kg svorio
graužikas

Daugelis medžių
spygliuoti

Bairdo tapyras

◀ šių, neaptinkamų niekur kitur pasaulyje, tik Gvatemaloje: ropliai endemikai sudaro beveik penktadalį žinomos faunos (19 proc.), o varliagyviai endemikai – net ketvirtadalį (25 proc.). Taigi čia tikrai yra ką veikti. Smulkiųjų gyvūnų fauna dar labai menkai ištyrinėta. Štai todėl mūsų tyrimų tikslas – atrasti ir aprašyti iki šiol mokslui nežinomas rūšis.

Perspėjimai tiems, kurie žada vykti į Gvatemalą

Vis dėlto svarbiausia Gvatemaloje – ne gyvūnai ir augalai, o jūsų saugumas. Gvatemalos sostinėje net atvirose sunkvežimiuose, kurie vežioja tuščius butelius, stovi dideliu šautuvu ginkluotas sargybinis. Ką jau bekalbėti apie gatves, parduotuves ar kavines. Vienoje centrinių gatvių (kur pilna žmonių) viduryje baltos dienos kavinėje valgome ledus. Šalia vos ne įsiremęs į mūsų kolegos šoną stovi ginkluotas, šaudyti pasirengęs apsauginis. Jei vaistinėje jums ko nors prisireikė, kiškite pinigus per skylę grotose, nes čia vaistinės niekada nebūna atviros. Nesėskite į bet kokį (įtartina, nepatikimą) taksi, nesinaudokite miesto autobusais (kasdien nužudo net autobusų vairuotojus arba konduktorius, ką jau kalbėti apie keistus atvykėlius). Neapsistokite 1-ojoje ar 2-ojoje sostinės zonoje (miestas suskirstytas į keilolika zonų). Negyvenkite pigiuose viešbučiuose (apvogs). Neslampinėkite po miestą, o jeigu jau išėjote – nesineškite jokių daiktų, nusiimkite laikrodį (o moterys – dar ir papuošalus). Nesudarykite iliuzijos, kad jūsų kišenėje yra pinigų (nors iš tikrųjų gal tik nosinė). Nesustokite sankryžose lyg koks sutrikęs žmogelis dairdamiesi į šalis; jei einate – tai žingsniuokite lyg tiksliai žinodami, kur einate. Neišsitraukite viešai fotoaparato arba mobiliojo telefono kaip kokie būsimo apiplėšimo aukos – turistai. Sutemus geriau neikiškite į lauką nosies, net jeigu girdėsite šaudant arba kokias vaizduotę audrinančias manifestacijas (tai abejotina, nes naktį gatvės tuščios, visi padorūs žmonės slepiasi, lieka tik banditai). Dabar

Gvatemaloje įprasta naktimis žudyti moteris (be jokios mums suprantamos priežasties). Po Gvatemalos provincijas keliaukite tik prabangesniais autobusais ir tik dienos metu. Nevažiuokite maršrutais, kurie paskelbti itin pavojingais. Venkite rajonų, kuriuos kontroliuoja narkokarteliai, nes šalies vyriausybė bejėgė. Niekada su savimi nesivežiotkite dokumentų, o tik kokybiškas jų kopijas (originalus palikite prabangaus viešbučio seife). Būkite kelionėje pasirengę ginkluotų kariškių patikrai, nesivežiotkite vaisių (draudžiama dėl vaismedžių kenkėjų išplitimo pavojaus). Niekada nevertokite vandens iš čiaupo (net dantims valyti arba arbatai). Liūčių sezono metu vartokite antimaliarines tabletes. Pasiskiepykite. Be reikalo nevaikščiokite po žolę ar krūmus žemumų rajonuose (labai gausu trombukulidinių erkių). Jei nekalbate ispaniškai, nesitikėkite, kad Gvatemaloje jums ką nors paaiškins. Nepasitikėkite žmonėmis, kurie be aiškaus reikalo bando su jumis bičiuliauti. O gaila...

Majai mano, kad baltieji vagia jų vaikus

Būtina žinoti, kad šioje šalyje (kaip ir kai kur kitur) negalima fotografuoti žmonių negavus jų leidimo. Be to, tarp majų gyvuoja įsitikinimas, kad baltieji vagia jų vaikus. Mūsų kolegos, Gvatemalos universiteto mokslininkai, papasakojo atvejį, kaip kaimelyje pasivaikščioti išėjo viena atvykėlė amerikietė. Tuo metu kažkokia majų moteris pasigedo savo vaiko, pradėjo dairytis ir klausinėti, kur jos vaikas. Tuoj atsirado vienas vietinis „išminčius“, kuris parodė pirštu į amerikietę ir pasakė, kad tai ji pavogė vaiką. Vietiniai iš karto griebėsi lazdy, parbloškė niekuo dėtą amerikietę ant žemės ir taip ją sudaužė bei sužalojo lytinius organus lazdomis, kad ši vėliau metus pragulėjo ištikta komos. Majų vaikas, žinoma, atsirado. Buvo kažkur netoliese nubėgęs, tačiau tai niekam nebuvo įdomu...

Dabar majų yra 6 mln. (dauguma gyvena Jukatane, Meksikoje). 1517 m. pirmieji kolonistai išsilaiplinę Jukatane, žu-

Veržiasi Sangijito ugnikalnis

J.R.STONIO ir
A.DIŠKAUS
nuotraukos

Callicore drugiū
hemolimfa nuodinga

dė vietinius. Majai visada buvo džunglių gyventojai, tačiau tada jie dar giliau pasitraukė į džungles ir ilgai kovėsi. Visus atvykėlius arba paimdavo į nelaisvę, arba negailestingai nužudydavo. Tačiau aukomis tapdavo ir savi gentainiai, juk senovės majams buvo būdingas beato-dairiškas žmonių aukojimas (gyvoms aukoms išplėsdavo širdis, nukirsdavo galvas, kurios ridendavosi nuo piramidžių laiptų kaip kamuoliai). Šiandien majų socialinė padėtis Gvatemaloje yra apgailėtina. Jie laikomi žemiausio sluoksnio žmonėmis. Majų tikrai nerasite tarp universiteto studentų, jie dirba pačius juodžiausius darbus už mažiausią atlygį. Per neseniai vykusį pilietinį karą vyriausybės kariai išžudė ištisus majų kaimus vien dėl įtarimo, kad jie gali būti nusiteikę priešiskai. Daugelį kitų privertė bėgti iš šalies į Meksiką. Tad jeigu jūs – baltaodis turistai ar mokslininkas, ar net Gvatemalos universiteto profesorius, nesitikėkite iš majų didelio palankumo...

Ten norisi viską apžiūrėti

Gvatemalos gamtą nesunku įsimylėti. Miškai čia visiškai nepanašūs į mūsų. Ant medžių šakų – epifitai (įvairios bromelijos), miške augančios žolės ir medžių rūšys – europiečiai dažniausiai visiškai neatpažįstamos. Viename miške aptinkame indėnų tradicinį augalą, kurį vietiniai vadina „chaya“ (lot. *Cnicuscolus acornitifolius*). Nuo senovės laikų majai (ir acetekai) šį augalą labai vertino kaip svarbų taip jiems trūkstamų baltymų šaltinį. Iš šio augalo lapų ir stiebų indėnai daro nuovirus ir geria. Mes, pamatę, kaip sunkiai gvatemaliečiams vaikams tenka iš miško nešioti didžiulius ryšulius, užsigėdėme fotografijų. Tačiau netrunka iš kažkur prisistatyti vyresni žmonės ir mus priverčia iš šios vietovės kuo greičiau nešdintis. Išlydi kaip su kokia garbės palyda: ir iš priekio, ir iš už nugaros, su didelėmis mačėtėmis (kad nepersigalvotume).

(Tęsinį skaitykite kitame žurnalo numeryje)

Sparnuotos moters – deivės skulptūra Devenių-Bobelių namuose Amerikoje taikliai simbolizuoja tos šeimos aurą, kuri tradiciškai eina per visą Vileišių-Devenių-Bobelių gentį.

Reikšmingi tarnavimo Tėvynei ženklai

Irena SKOMSKIENĖ

Dalia Bobelienė

Paveldėtos vertybės

Dalia nepaprastai šilta mena savo senelį Joną Vileišį, kurio meilė šeimai buvo ypatinga. Pelnyta viso gimtojo kaimo žmonių, o vėliau ir Lietuvos pagarba. Buvęs varpininkas, Vasario 16-osios akto signataras, pirmųjų visuomeninių ir kultūrinių organizacijų rėmėjas Jonas Vileišis sulenkėjusio Vilniaus laikais visur sėjo demokratinius humanistinius pradus, tuo užkrėsdamas ir visą savo atžalyną. Nepamirškime jo žodžių: „Jaučiuosi laimingas, kad iš pavergtos ir niekinamos tautos išaugome sau žmonėmis su drašia pretenzija reikštis šiame pasaulyje ir lygiai su kitais tarti savo žodį kaip laisvi su laisvais“. Tuo keliu nuėjo ir jo anūkė Dalia Devenytė-Bobelienė.

Jos vaikystę gimtame sodžiuje, ne-

toli Ukmergės, šalia istorinių Deltuvos ir Leonpolio piliakalnių, sujaukė Antrasis pasaulinis karas. Jos tėvą gydytoją Mykolą Devenį, visų mylimą ir gerbiamą, okupantai ištrėmė į Sibirą 1940 metais. Kadangi jis buvo Amerikos pilietis, baigęs Jeilio universitete medicinos mokslus, ir vedęs lietuvaite ūkininkavo Lietuvoje, dėl to buvo paskelbtas „pavoju saugumui nusikaltėliu“. Motina Alena Vileišytė-Devenienė, 1938–1940 m. Lietuvos žemės ūkio rūmų narė ir Lietuvos ūkininkų draugijos įkūrėja bei vadovė, atsitiktinai likusi su trimis mokyklinio amžiaus vaikais, bematant pasijuto „liaudies prieš“ šeima. Kito kelio nebuvo – energingos, herojiškai atkaklios motinos sumanymo dėka visi ištrūko iš okupuotos Lietuvos ir atsидūrė už Atlanto. ➔